

„Dum spiro, spero“

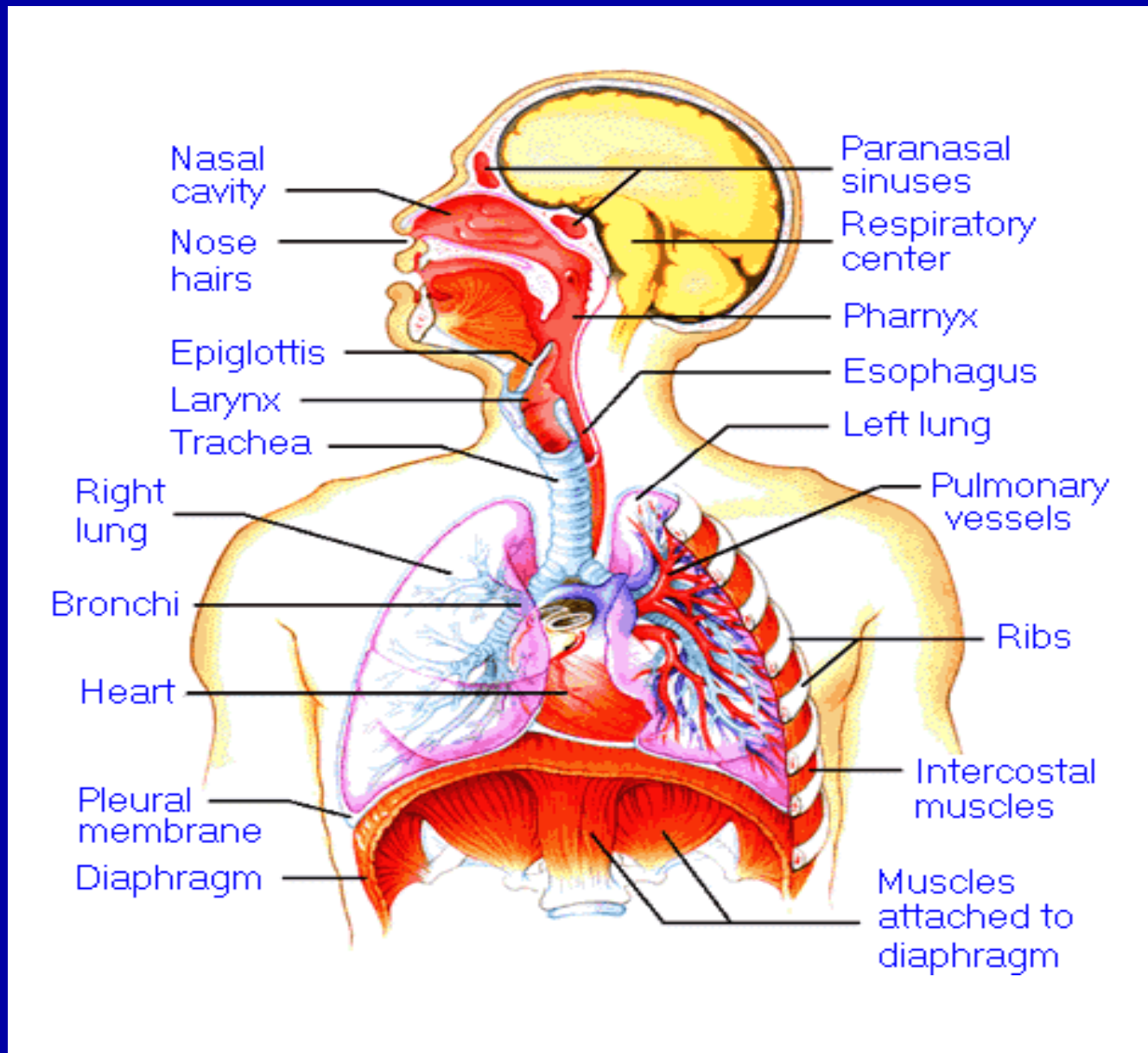
**Fyziológia
dýchacieho systému**

Ján Jakuš

Fyziologia vonkajšieho a vnútorného dýchania

Definícia: Dýchanie (respirácia) jedna z troch základných „**vitálnych**“ **funkcií** živého organizmu. Je to periodický a rytmický proces vdychovania vzduchu (inspírium) a jeho vydychovania (expírium) z dýchacích ciest a z pľúc, ktorý za každú minútu zabezpečuje dospelému organizmu v klúde **prísun 250 ml O₂** a **odsun 200 ml CO₂**, potrebných na pokrytie jeho metabolických požiadaviek.

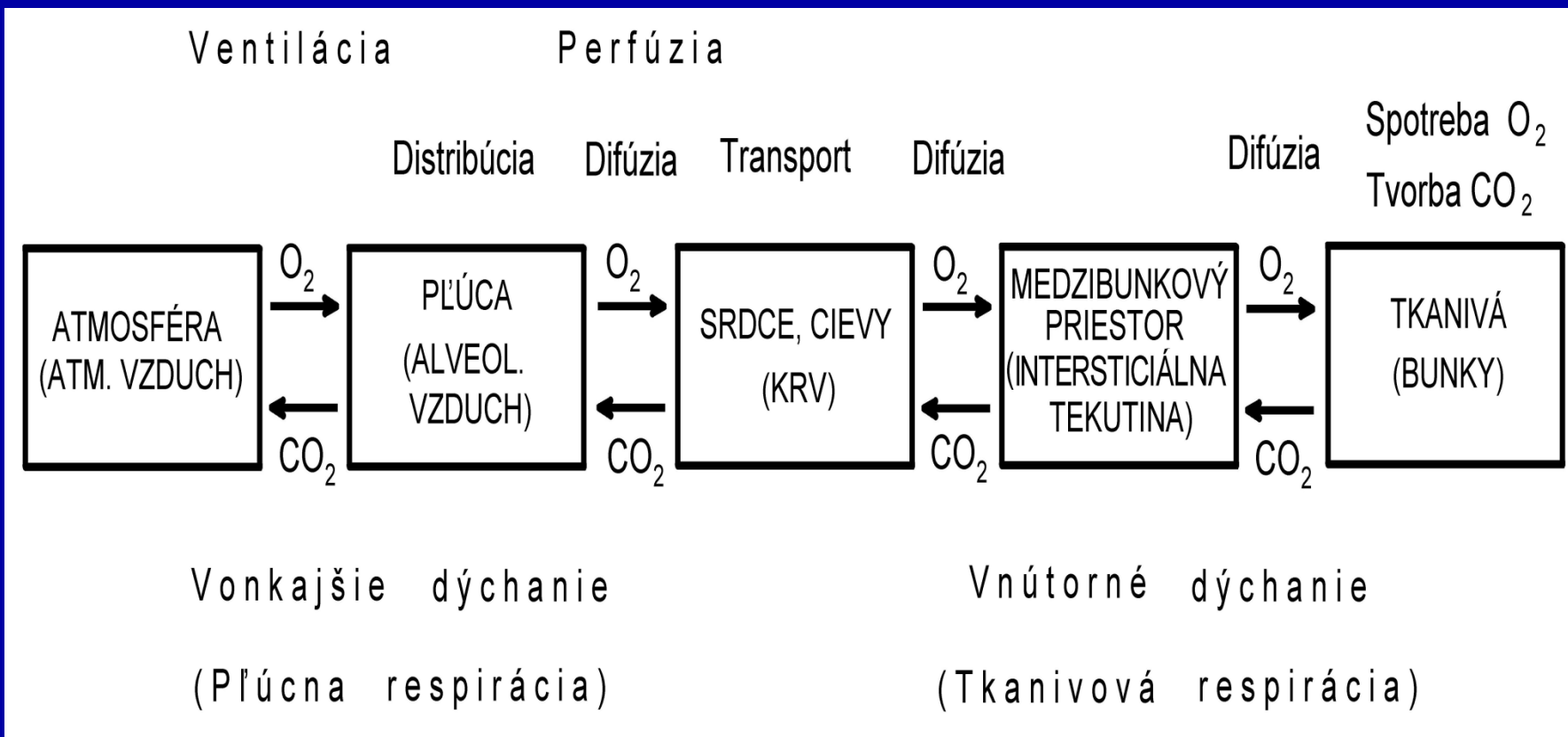
Anatómia dýchacieho systému

Hlavná funkcia dýchania:

proces výmeny plynov medzi bunkami a vonkajším prostredím, t.j. transport kyslíka z vonkajšieho vzduchu do buniek tela a odvod oxidu uhličitého z buniek do atmosféry.

Dýchanie vonkajšie a vnútorné :

Schéma respirácie

Vonkajšie dýchanie

zahrňuje 4 hlavné procesy:

- pľúcnu ventiláciu**
- distribúciu vzduchu (miešanie)**
- difúziu plynov**
- perfúziu pľúc (transport dýchacích plynov krvou)**

Ventilácia ▶ cyklická výmena vzduchu v pľúcach počas vdychu (inspíria) a výdychu (exspíria), zabezpečená kontrakciou dýchacích svalov

Distribúcia ▶ miešanie inšpirovaného vzduchu so vzduchom, ktorý zostal v dýchacích cestách a v pľúcach po výdychu (150 ml = anatomický mŕtvy priestor u dospelého)

Difúzia ▶ prestup O_2 a CO_2 v smere tlakového gradientu cez alveolokapilárnu membránu (Fickov zákon)

Perfúzia ▶ cirkulácia krvi pľúcnym riečišťom –transport plynov krvou

Vnútorne dýchanie, resp. tkanivová respirácia,

predstavuje difúziu O_2 a CO_2 medzi krvou a tkanivami v smere gradientu parciálnych tlakov na úrovni kapilár.

Vonkajšie (pľúcne) a vnútorné (tkanivové) dýchanie si vyžadujú normálnu funkciu kardiovaskulárneho (KV) aparátu a centrálného nervového systému – CNS (mozog a miecha).

Mechanika dýchania - hodnotí činnosť dých. svalov, hrudného koša a pľúc pre dýchaní. **Pľúca nemajú svaly!**

Prúdenie vzduchu v dých. cestách je podmienené tlakovým rozdielom medzi atmosférou a alveolami.

Inspírium - tlak v alveolách pľúcnych je nižší ako v atmosfére

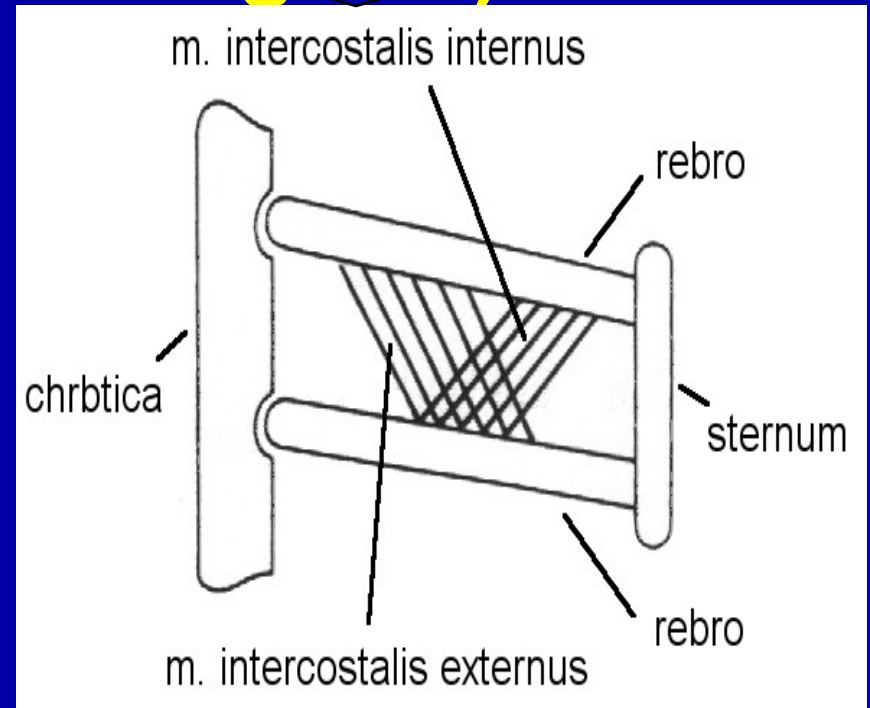
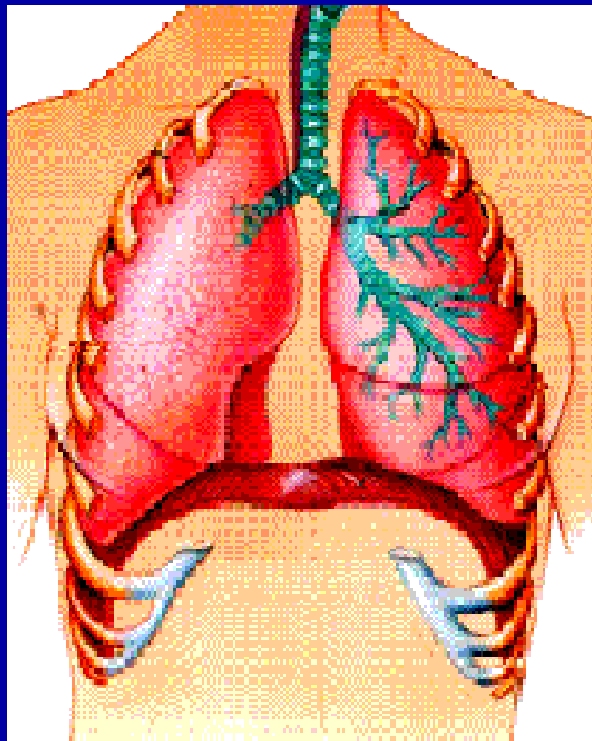
Exspírium - tlak v alveolách pľúc prevyšuje atmosferický tlak.

Dýchanie spontánne je „podtlakové“.

Umelé dýchanie je „pretlakové“.

Podtlak a pretlak v hrudníku – sú výsledkom kontrakcie dých. svalov : bránice (diaphragma) a svalov medzi-rebrových (vonkajších a vnútorných)

Úloha bránice, medzirebrových a prídavných dýchacích svalov (model-Paralelogram)

① →
bránica

③ prídavné svaly
(auxiliárne)

② medzirebrové (interkostálne) svaly
vonkajšie - inspiračné
vnútorné - expiračné

Bránica → hlavný inspiračný sval, zodpovedá za 60 % zmeny objemu hrudníka. Počas pokojného dýchania klesá kaudálnym smerom asi o 1,5 cm, pri hlbokom nádychu však až o 7-13 cm.

Mm. intercostales externi → pri kontrakcii zväčšenie predozadného a priečneho priemeru hrudníka → vdych.

Mm. intercostales interni → pri kontrakcii pokles rebier a zmenšenie priemeru hrudníka → výdych.

Pokojnú inspiráciu → aktívny dej

Pokojnú expiráciu → prevažne pasívny

Pokojný výdych → spôsobený pasívnym vytláčaním bránice smerom nahor a retrakčnou silou hrudného koša a pľúc

Úsilný vdych → kontrakcia bránice Mm. Intercostales ext. a prídavných inspiračných svalov (krku a hrudníka).

Úsilný výdych → kontrakcia brušných svalov (brušný lis) a mm. intercostales interni

Mechanizmus pľúcnej ventilácie:

POKOJNÉ INSPÍRIUM

① kontrakcia bránice a vonkajších medzir. svalov → ② negativita P_{PI} → ③ negativita P_P → ④ vznik tlakového gradientu (zvonka-dovnútra) → ⑤ inspiračný prietok → ⑥ inspiračný pľúcny objem

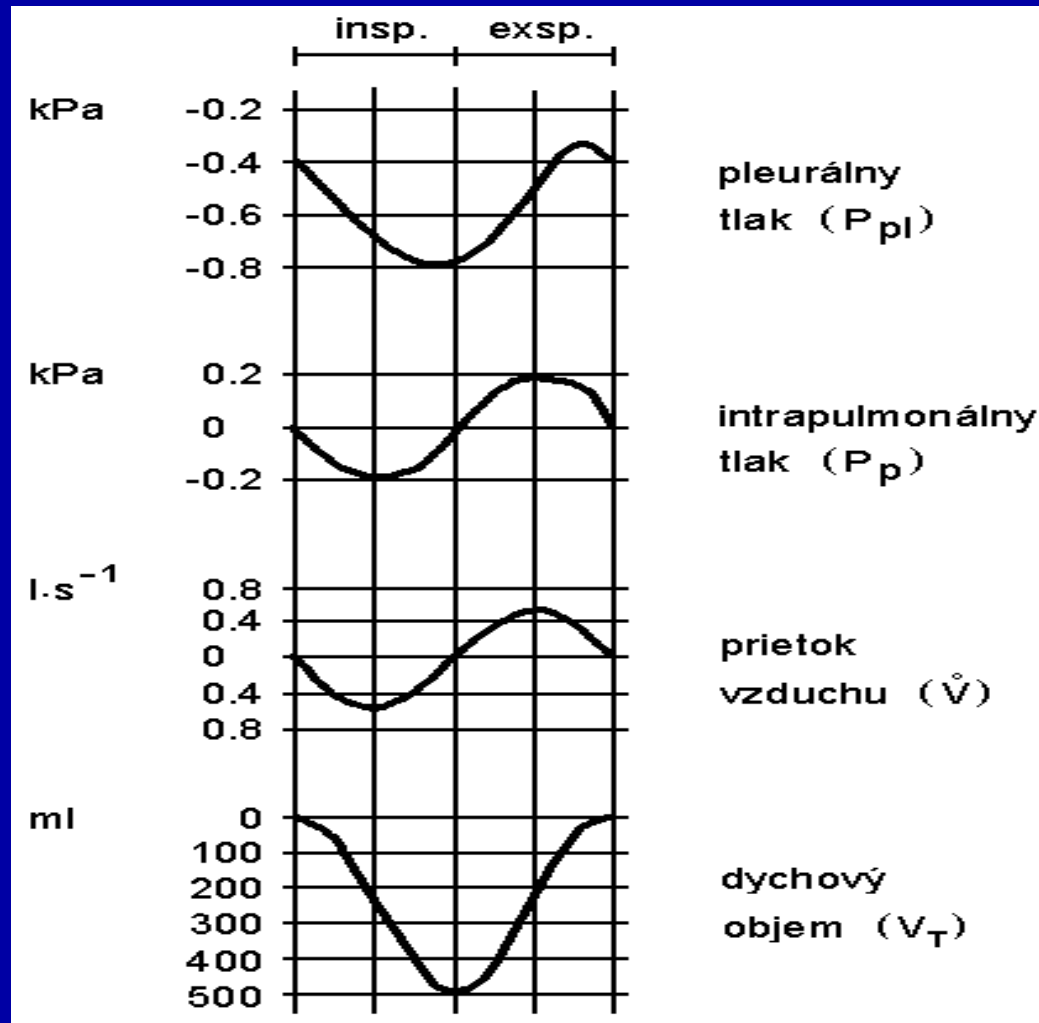
POKOJNÉ EXSPÍRIUM:

① pasívny pohyb bránice nahor a retrakčná sila pľúc a hrudníka → ② ľahko pozitívny P_P pri malej negativite P_{PI} → ③ vznik tlakového gradientu (zvnútra-navonok) → ④ exspiračný prietok vzduchu → ⑤ exspiračný pľúcny objem

ÚSILNÉ INSPÍRIUM (práca a cvičenie) :
Zosilnenie st'ahu bránice spolu
s kontrakciou tzv. auxiliárnych
inspiračných svalov ➔ väčšia negativita
 P_{pl} , P_p ➔ zvýšenie inspiračného prietoku
vzduchu ➔ zvýšenie množstva
vdýchnutého pľúcneho objemu

ÚSILNÉ EXSPÍRIUM (kašeľ) Kontrakcia
brušných svalov a vnútorných medzir.
svalov ➔ pozitívne hodnoty P_{Abd} , P_{pl} , P_p
➔ veľký exspiračný prietok vzduchu
➔ veľký exspirovaný objem

Záznam pleurálneho tlaku, intrapulmonálneho tlaku, prietoku vzduchu a dychového objemu počas pokojného inspíria (insp) a expíria (exsp)

Pľúcne objemy

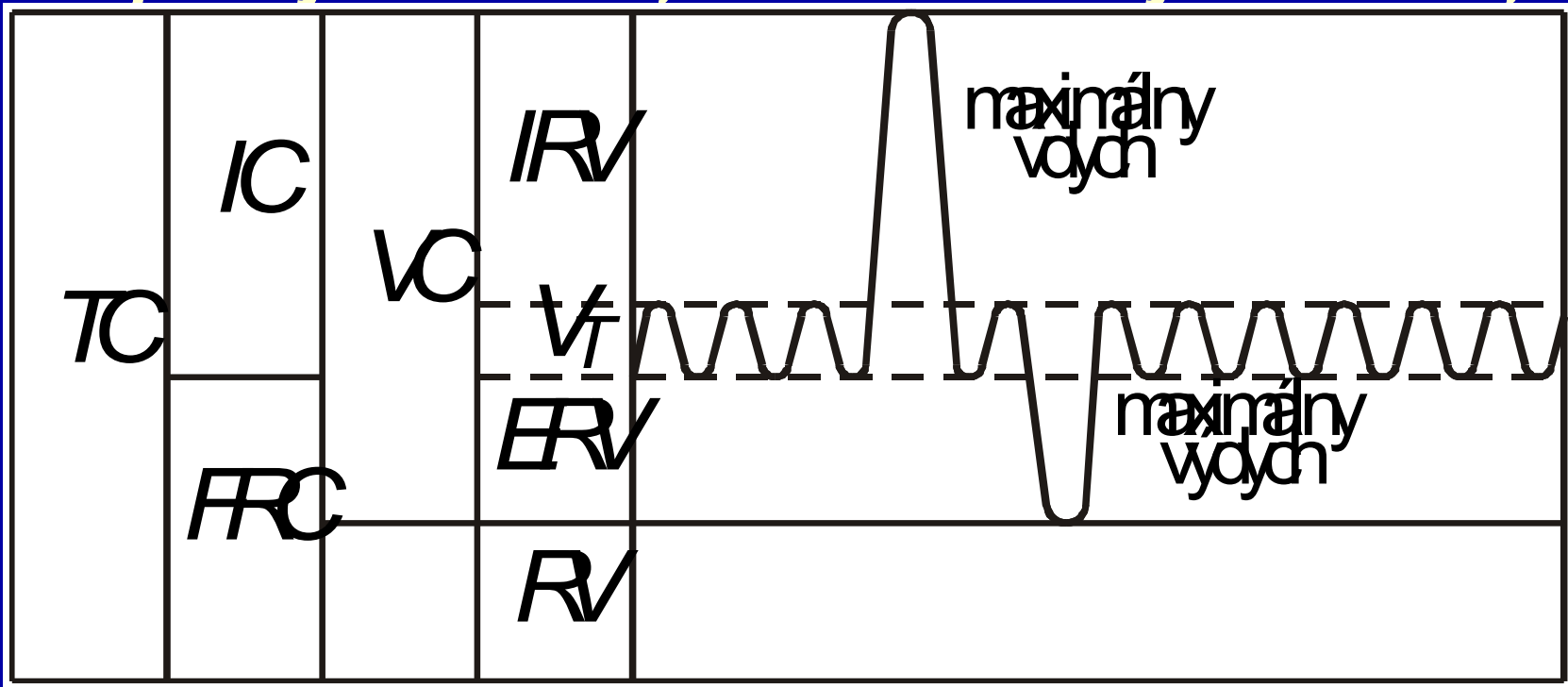
dychový objem (tidal volume V_T) = 0,5 l

inspiračný rezervný objem (IRV) = 2,5 l

exspiračný rezervný objem (ERV) = 1,0 l

reziduálny objem (RV) = 1,2 l

(kolapsový vzduch 0,4 l + minimálny vzduch 0,8 l)

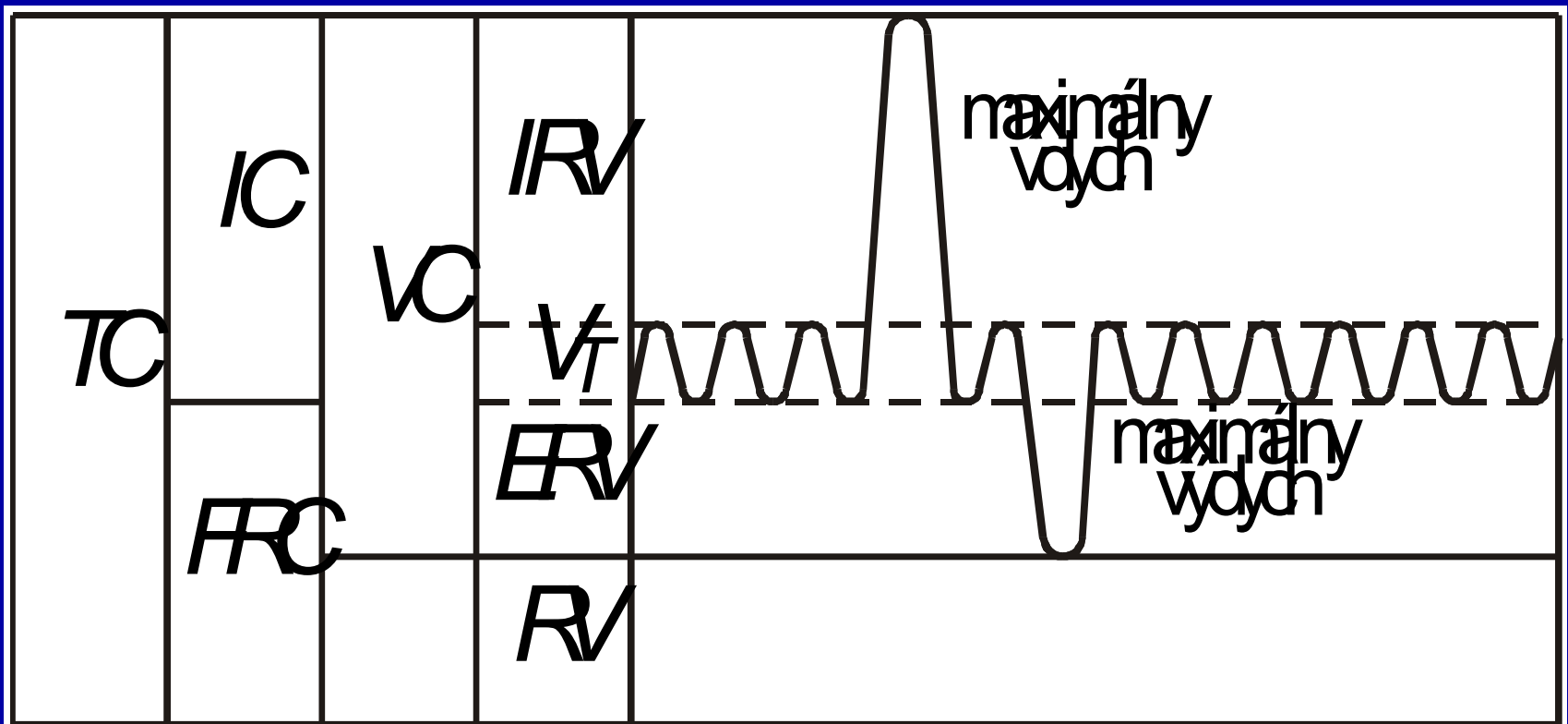
Pľúcne kapacity

Vitálna kapacita pľúc (VC) = $V_T + IRV + ERV$

Inspiračná kapacita (IC) = $V_T + IRV$

Funkčná reziduál. kapacita (FRC) = $ERV + RV$

Celková kapacita pľúc (TLC) = Σ vš. objemov

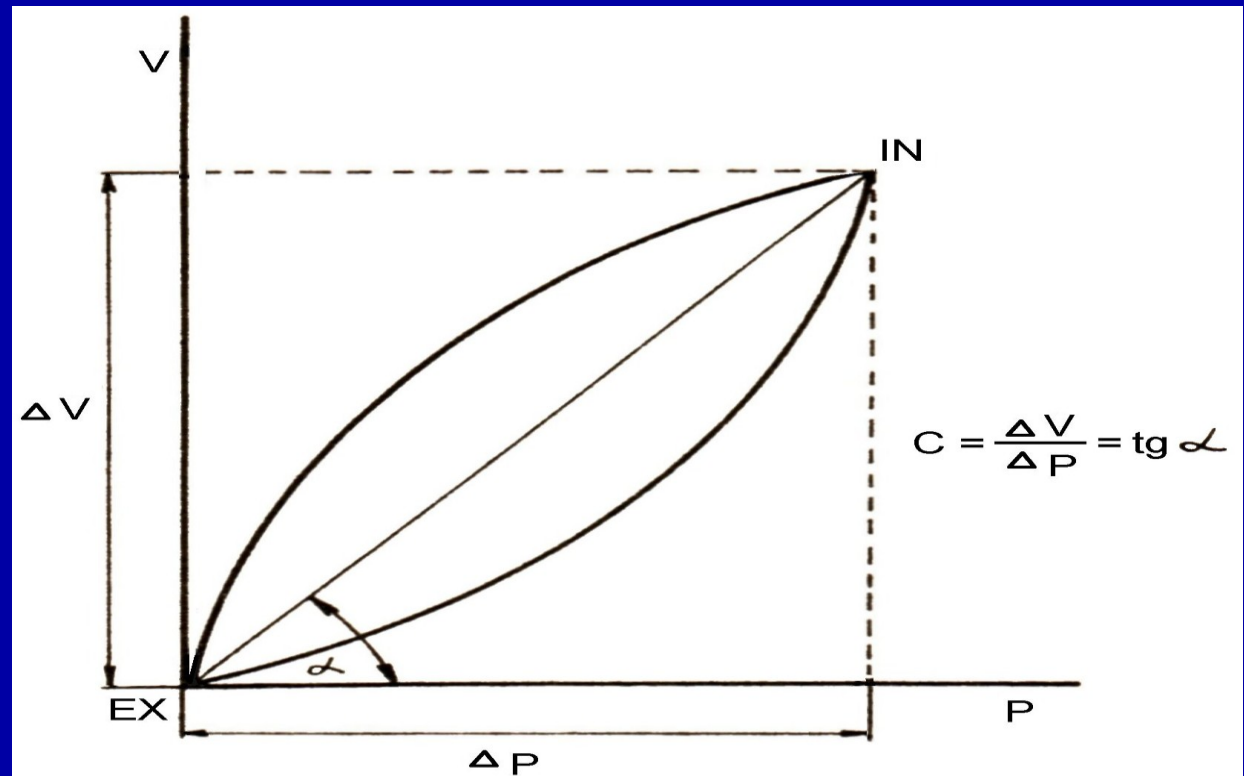

Poddajnosť pľúc (compliance - C)
je zmena objemu (v l) spôsobená
zmenou tlaku (v kPa) :

$N = 2l / kPa$
dosp.človek

Fibróza $\downarrow C$

Emfyzém
 $\uparrow C$

Slučka dynamickej poddajnosti

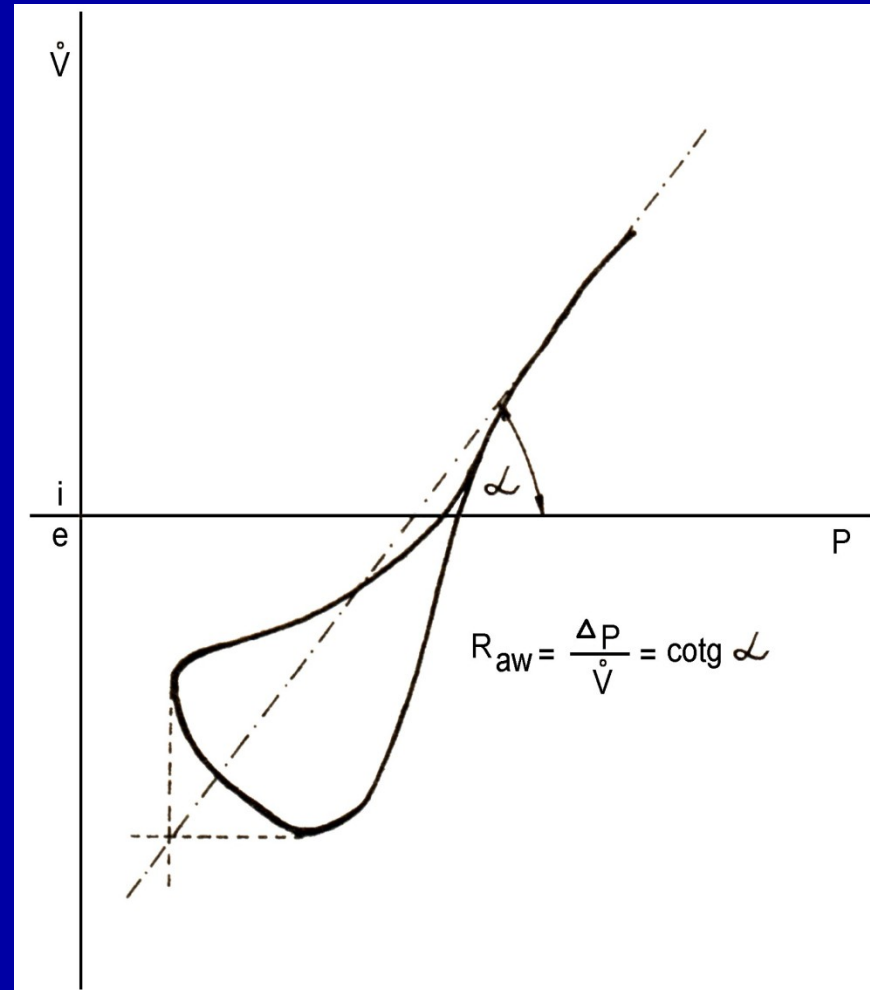
Slučka celkového prúdového odporu dýchacích ciest (počítame ako pomer tlaku a prietoku)

($kPa \cdot l \cdot s^{-1}$)
astma bronchiale

↑ R_{aw}

rozšírenie dýchacích ciest

↓ R_{aw}

Ventilácia pľúc a distribúcia vzduchu

Minútová ventilácia : $MV = V_T \cdot f$

Alveolárna ventilácia : $AV = MV - (V_D \cdot f)$
($V_D = 150$ ml – mŕtvy objem)

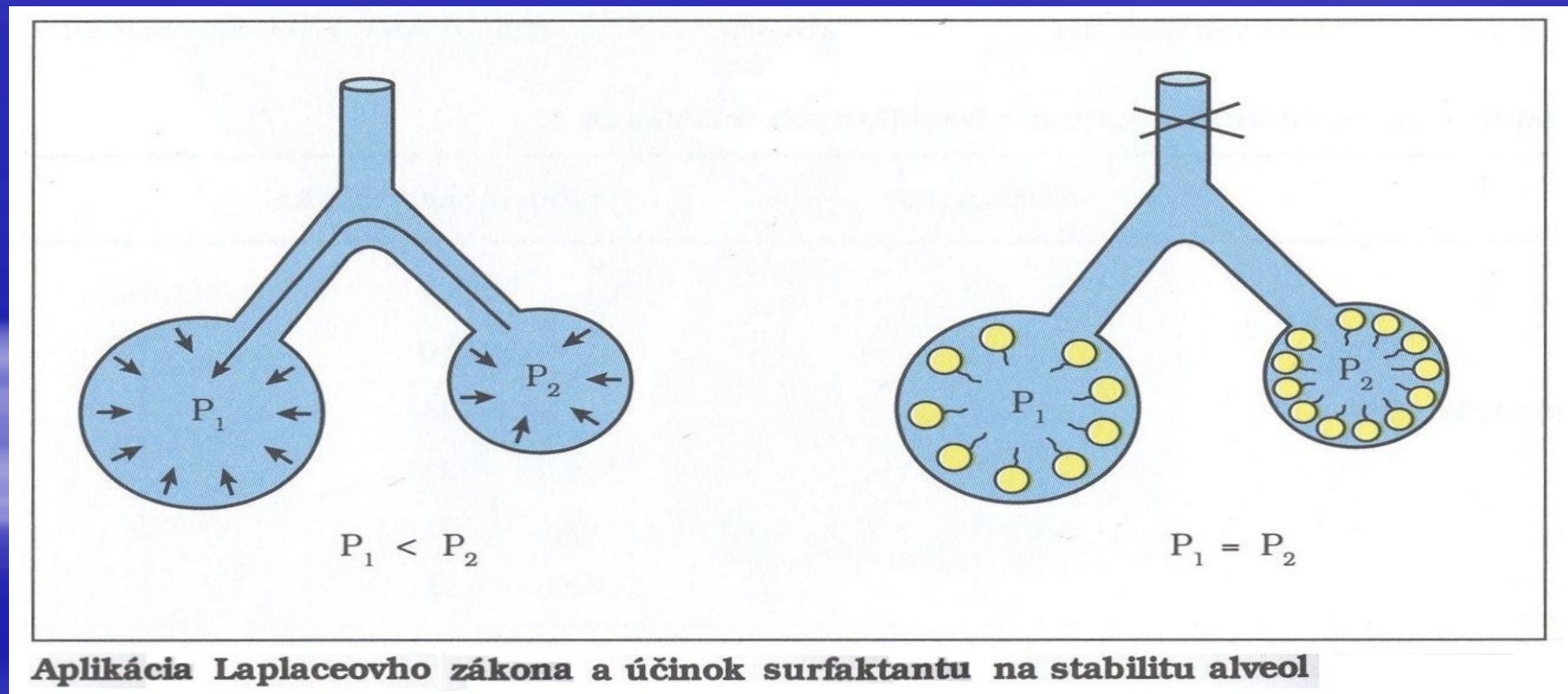
U dosp. človeka pri dychovom objeme (V_T) 500 ml a frekvencii dýchania (f_d) 12 dychov . min^{-1} predstavuje **minútová ventilácia** 6 $\text{l} \cdot \text{min}^{-1}$, z čoho na **alveolárnu ventiláciu** pripadá 4,2 $\text{l} \cdot \text{min}^{-1}$.

Maximálna voluntárna ventilácia (MMV) je najväčší objem vzduchu preventilovaný pľúcami za 1 minútu (120-170 $\text{l} \cdot \text{min}^{-1}$).

La -Placeov zákon a úloha surfaktantu

$$P = \frac{2 \cdot T}{r}$$

P - tlak, T - tenzia v stene, r - polomer bubliny

Aplikácia Laplaceovho zákona a účinok surfaktantu na stabilitu alveol

Atmosferický vzduch = zmes O_2 (20,93%), CO_2 (0,03 %), N_2 (78,06 %), He a iných stopových plynov (0,92%) a vodných pár.

Parciálch vne tlaky plynov závisia od atmosférického tlaku (P_B). Tento tlak klesá pri výstupe do výšok a s ním klesajú aj parciálne tlaky plynov .

Pri atmosferickom tlaku 101,3 kPa (760 torr ,1 atm,) a **tlaku vodných pár** 0,8 kPa (suchý vzduch) je **parciálny tlak** P_{O_2} 21,06 kPa a P_{CO_2} 0,04 kPa

Daltonov zákon

platí pre výpočet parciálnych tlakov dýchacích plynov v zmesi plynov : „čím vyššia je koncentrácia plynu v zmesi plynov, tým väčší je jeho parciálny tlak“

$$P_{O_2} = V\% O_2 \times (P_B - P_{H_2O}) / 100$$

napr. P_{O_2} v atmosferickom vzduchu pri hladine mora je :

$$P_{O_2} = 20,93 \times (101,3 - 0,8) / 100 = 21,06 \text{ (kPa)}$$

Obdobne počítame P_{O_2} , P_{CO_2} , P_{N_2} aj v alveolárnom príp. v exspirovanom vzduchu.

Zastúpenie O₂, CO₂ (v obj. %) a ich parc. tlaky (v kPa), spolu s parc. tlakom H₂O, N₂ v atm, v exspir. a v alveol. vzduchu, ako aj v artériovej a venóznei krvi

	O ₂ (%)	CO ₂ (%)	PH ₂ O (kPa)	PN ₂ (kPa)	PaO ₂ (kPa)	PCO ₂ (kPa)
Atmosfer. vzduch (suchý)	20,93	0,03	0,8	79,04	21,06	0,04
Exspir. vzduch	15,1	4,3	6,3	75,3	15,3	5,73
Alveolárny vzduch	13,2	5,1	6,2	76,4	13,4	5,33
Artériová krv	19,8	50	6,3	76,4	8 12,7	5,2 0,8
Venózna krv	14-15	55	6,3	76,4	5,2	6,13

Výmena dýchacích plynov cez alveolokapilárnu membránu prebieha formou **difúzie**, ktorá závisí od parciálnych tlakov jednotlivých plynov (O_2 a CO_2) v alveolárnom vzduchu a v kapilárnom pľúcnom riečišti.

Pri difúzii:

tlakový gradient pre:

$$O_2 = 13,4 - 5,2 = 8 \text{ (kPa) t.j.}$$

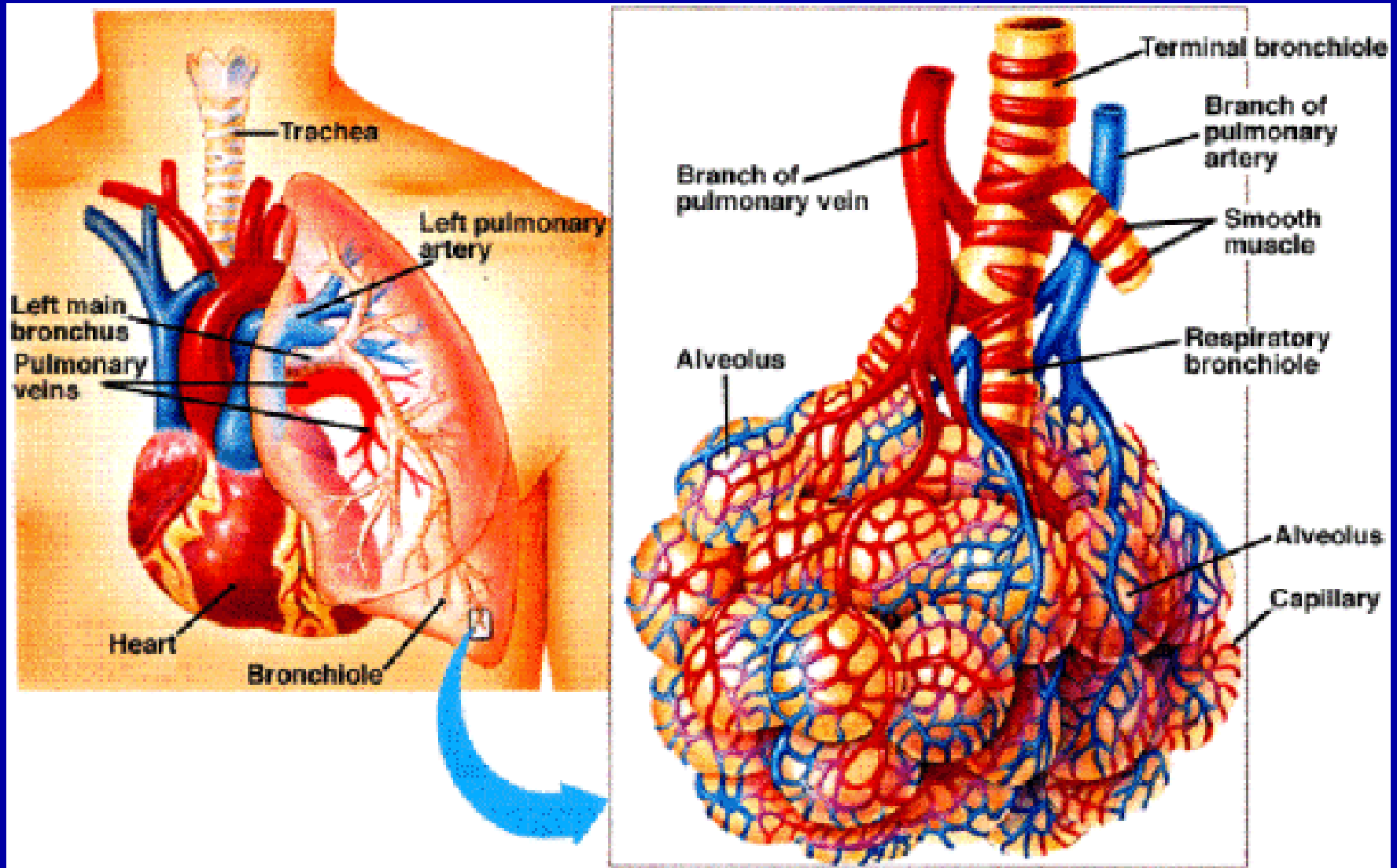
$$O_2 = 100 - 40 = 60 \text{ (torr)}$$

tlakový gradient :

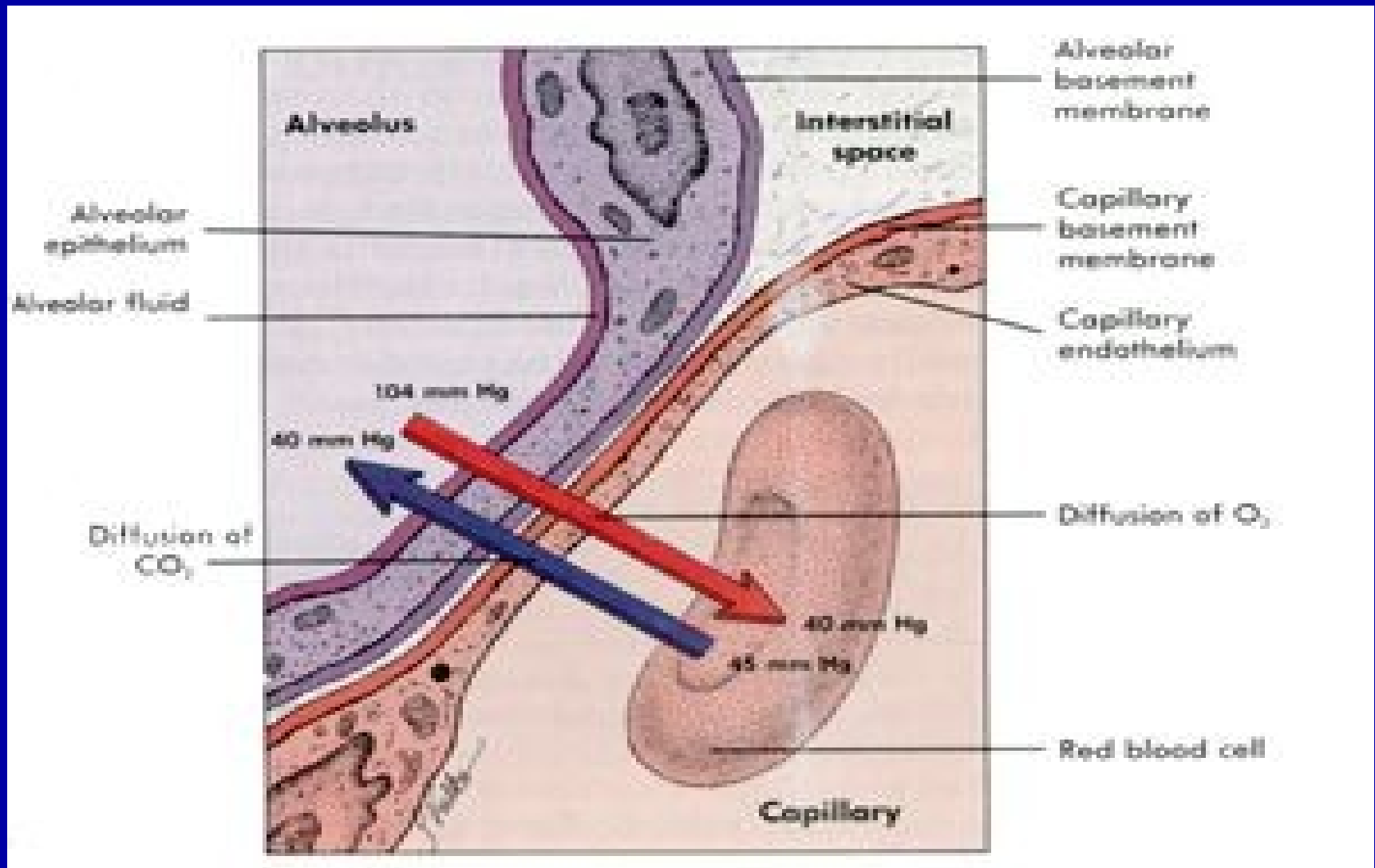
$$\text{pre } CO_2 = 6,13 - 5,33 = 0,8 \text{ (kPa) t.j.}$$

$$CO_2 = 46 - 40 = 6 \text{ (torr)}$$

Difúzia plynov v pľúcach - morfológia

Difúzia plynov cez alveolokapilárnu membránu

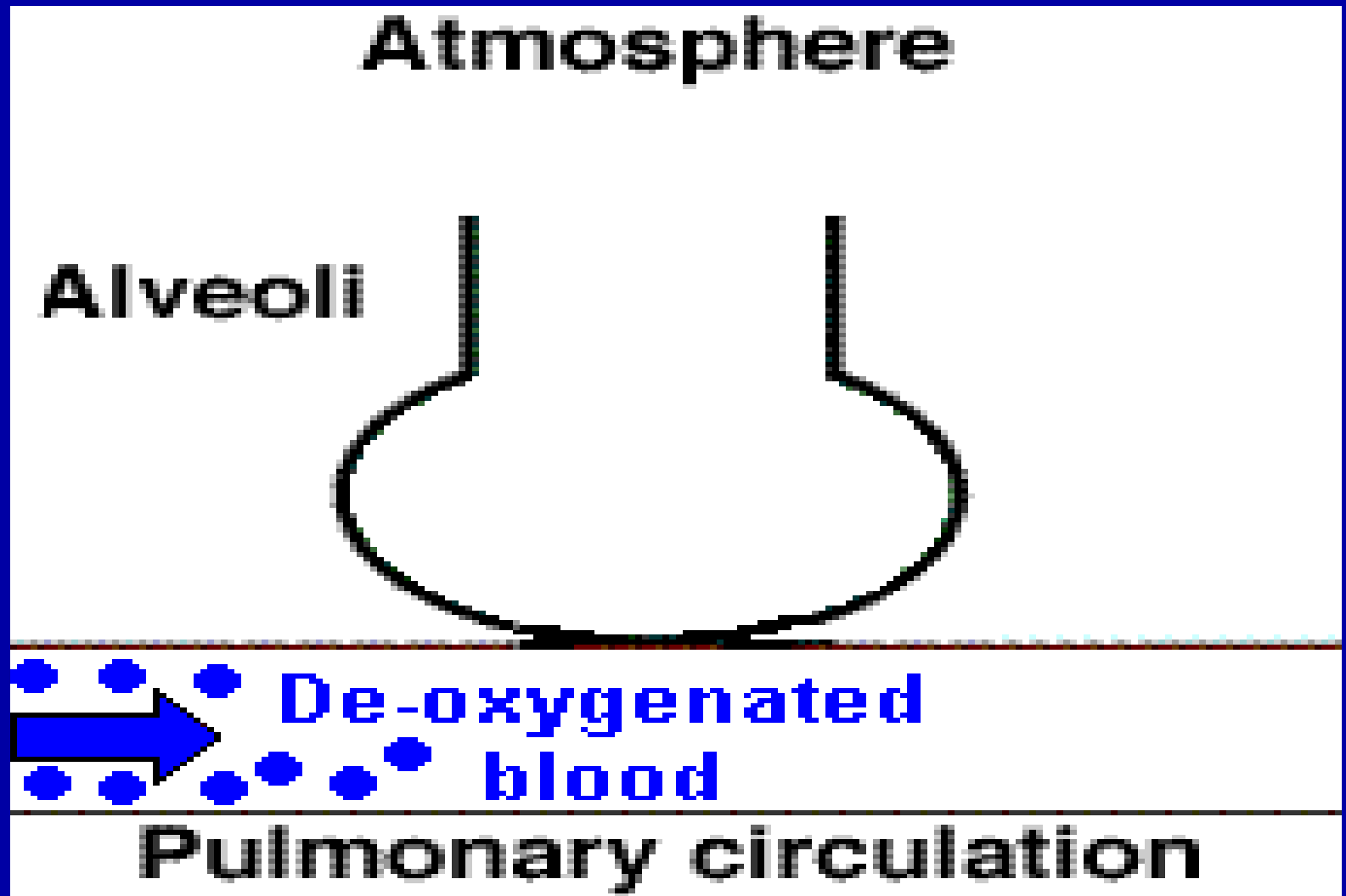
Difúzia O_2 a CO_2 cez alveolokapilárnu (AK) membránu sa riadi **Fickovym** **zákonom**.

$$V = \frac{(P_1 - P_2) \cdot A \cdot k}{s}$$

kde P_1 a P_2 sú parciálne tlaky plynov,
 A = difúzna plocha (70 m^2),
 s = hrúbka membrány ($0,8 \text{ um}$)
 k = difúzna konštanta.

Difúzna konštanta -k závisí od zloženia membrány a druhu difundujúceho plynu (pre CO_2 je rýchlosť difúzie 20-krát väčšia ako pre O_2)
napr. $VO_2 = 15 - 20 \text{ ml / min}$.
a $VCO_2 = 350 - 400 \text{ ml / min}$

Dynamika difúzie cez AK membránu

Rozpustnosť plynov v krvnej plazme

Henryho zákon - množstvo plynu fyzikálne rozpustného v kvapaline je úmerné parciálnemu tlaku plynu nad kvapalinou a jeho koeficientu rozpustnosti.

Množstvo O_2 , rozpusteného v 1 l krvi:

$$SO_2 = \alpha \cdot PO_2 \cdot 1000 / P_B = 3,0 \text{ ml/l krvi}$$

Množstvo CO_2 v 1l krvi :

$$SCO_2 = \beta \cdot P_{CO_2} \cdot 1000 / P_B = 27 \text{ ml/l krvi.}$$

(kde α je koeficient rozpustnosti, P je parciálny tlak plynu a P_B je celkový barometrický tlak)

Koeficient rozpustnosti α pre $O_2 = 0,024$ a β pre $CO_2 = 0,57$. Rozpustnosť CO_2 v krvi je cca 24x väčšia ako kyslíka.

PERFÚZIA - transport O_2 a CO_2 krvou

O_2 - je fyzikálne rozpustený v plazme a chemicky viazaný na hemoglobín.

V 1 l artériovej krvi je 200 ml O_2 , z toho 3 ml pripadajú na fyzikálne rozpustený O_2 a 197 ml je chemicky viazané na hemoglobín.

Fyzikálne rozpustený O_2 → parciálny tlak

CO_2 – vystupuje ako fyzikálne rozpustený v plazme, a chemicky viazaný vo forme bikarbonátov a karbaminohemoglobínu.

V 1 l venóznej krvi je 27 ml fyzikálne rozpust. CO_2 (v plazme), zbytok cca 520 ml je viazaný v ostatných dvoch formách.

Prajem Vám pekný deň